

Weimar 1936, XIII + 162 l.)¹⁾ Ebben a Svájc-ból keltezett két írásban nyilatkozik meg a maga teljességében és határozottságában Fröbelnek világnézete és életfelfogása: egy mintaéletre, az ember magasabb életének cselekvő szemléletére irányuló akarat, amit missziós erővel kérielhetetlenül megkövetelt önmagától, szűkebb körétől, környezetétől. Miközben kínos hozszoadalmassággal és pontossággal igyekezett ezeket a követelményeket igazolni, a természet és az élet jelenségeit, szellemi jelentőségét megvilágítani, megértjük, hogy ezek a levelek »*gar so philosophisch sind*« és túlmennek a gyermekek szellemi érettségén. Áll ez főleg a háromszor három (*Dreimaldrei, Lebensdrei*), követelményszerű szabályokról, amelyek a fejlődő életet a tökéletesség kibontakozása felé terelhetik (l. 142—44. l.). Tudatában volt ennek maga Fröbel is, amikor egy helyen (l. 181. l.) így szól a gyermekekhez: »*Kinder, denkende Söhne und sinnende Töchter*«.

Fokozódó érdeklődéssel és élvezettel lapozgattunk ezekben a levelekben, hisz híven tükröztetik egy gyermektelen házaspár életét, akiket a sorskiengesztelésül arra a magasztos hivatásra rendelt, hogy idegen gyermekeknek teremtsenek meleg otthont. Meg tudjuk ezekből a levelekből azt is, hogy a »paedagogium« volt Fröbel egész életének éltető szelleme, termékeny irányítója: nem a gyerekkért volt egyetlen alkotása, hanem a szerezettel teljes segítés sugárzott ki belőle minden irányban, Salzmann szellemében nevelőintézetet állított, a keilhau-i intézet pedig előfutára lett a későbbi *Länderziehungsheim*-eknek. Érthető tehát az a felbuzdulás, lelkesedés és hódolat, amely vele szemben a mai Németországban is megnyilatkozik.

kf.

Ernst Schneider: Person und Charakter. Charakterformen und Charakterformer. Leipzig, 1941., 8-r., 158 l.

A szerző ebben a munkájában karakterológiai vizsgálódásokhoz akar irányvonalakat nyújtani és rendszerével meg akarja könnyíteni a vizsgálódások eredményeinek egységbe foglalását. Vizsgálódásaiban az ember testi-lelki egységéből, mint egészből indul ki. Az ember azonban benne él a külvilágban, tehát az embert nemcsak önmagában, hanem a külvilággal való vonatkozásaiban is vizsgálat tárgyává kell tenni. Az élet feladatokat tűz ki, amelyeket az ember cselekvésekben teljesít. A szerző azokat a lényeges feladatokat igyekszik felkutatni, amelyeknek megoldása az élethez feltétlenül szükséges. E feladatok megoldására azonban sajátos képességek kelleneek, ezek az ember megfelelő tulajdonságaiban nyilvánulnak meg s ilyenformán jellemzők az egyénre. A feladatok között vannak feltétlen adottságok és feltétlen szükségképeségek. Feltétlen adottság a fejlődés, amelynek különböző fokozatait állapítja meg. Mindegyik foknak megvan sajátos feladata, s ezt meg kell oldania. A születés előtti kor feladata a test kialakítása, amelynek egységes irányítására sajátos lelki szervet vesz

¹⁾ *Fröbel Frigyes önvallomásai* címmel kivonatossan közöltük a »Kisdednevelés« 1936. évf.-ban és k. ny. 27 lap).

fel. Megállapítja a formaképzés poláris hatóirányait, s ezek között szerinte kiegyenlítődésként kell létrejönnie. A kiegyenlítődésként a hatóirányok között bármely ponton létrejöhet s ennek megfelelően a testalkat-formák egész sorozatát kapjuk, ily módon rendszere segítségével megállapíthatjuk szerinte minden egyes embernek sajátos testalkat-formáját. Ismerteti még a kutatók legújabb megállapításait a különböző fajok eredetére, kifejlődésére vonatkozólag.

A test kialakítása a születéssel zárul le s ekkor kezdődik a második fejlődési fok, a csecsemőkor. A születéssel a gyermek teljesen új helyzetbe, új feladatok elé kerül. Az új helyzet kellemetlen állapotából visszafelé akar menekülni az előbbi fejlődési fok állapotába s ezt ha nem érheti is el teljesen, az alvással mégis megközelíti. A fejlődésnek azonban előre kell haladnia, egyik fontos feladata tehát ennek a kornak, hogy a visszafelé való törekvést az életöröm felkeltésével legyőzze. Ennek legfontosabb eszköze a szeretetteljes gondozás. Szeretet nélkül nem élhet a csecsemő. A szerző utal Ibrahim professzor tapasztalataira, melyek szerint a szeretet nélkül gondozott csecsemők a legszakoszerűbb ápolás ellenére is meghaltak. A szeretet kapcsolata anya és gyermeke között tehát fejlődési szükségesség.

Minél fiatalabb a szervezet, annál alakíthatóbb, de káros hatásokra is annál érzékenyebb. Alapvető fontosságú tehát, hogy feladatát ez a kor teljesen megoldja. Ehhez néha hiányzanak a belső feltételek, de nagyon gyakran a környezet akadályozza meg a feladatok teljes megoldását. A legfőbb nevelési hibák a túlságosan szigorú vagy a kényeztető nevelés, mindkettő elősegítheti a téves irányú jellemformák kifejlődését.

A játék kora a következő fejlődési fok. Ez az első átfogó beilleszkedés az életbe. A külvilág követelőleg lép fel s a gyermek érzi vele szemben kicsinységét, gyöngeségét. A felnőtteket tökéleteseknek és mindenhatóknak látja, hozzájuk akar tehát hasonlítani, így alakulnak ki eszményképei. A felnőtteknek utánzása elsősorban a gyermek játékaiban nyilvánul meg. Ismerteti ennek a kornak feladatait és megállapítja, hogy a külvilággal szemben való későbbi magatartásmódjának irányvonalai a gyermekben már ekkor kezdenek kialakulni. A fejlődésnek ezután már csupán két fokozata következhetik. A tanulás korának feladata az eddigi világkép átalakítása. A játékvilág zavarja az igazi világ megismerését, a gyermek tehát eltaszítja magától eddigi világképét, elnyomja, nem akar emlékezni rá. Az igazságot kutatja, ekkor válik éretté az iskolára. Az érési korban az önállósulásra és a kapcsolatra való törekvés kerül előtérbe. A hivatás választása és az arra való előkészület vezet az önállósulásra. Ismét a tökéletesség világát keresi, eszményeket állít fel magának.

Ha valamely kor nem tudta megoldani feladatát, a rendes fejlődés elmarad s az egyén visszafelé vagy téves irányban fejlődik. A helytelen nevelés nagyban hozzájárulhat a rendellenes fejlődéshez.

Az ember többi feladata a feltétlen szükségképiségek közé tartozik. Ilyenek a külvilágba való beilleszkedés, az életerő és az alaphangulat, a

külvilággal szemben hatalomra való törekvés, a kapcsolatra, rendre irányuló törekvések. Mindezeket a cselekvéseket ellentétes hatóirányok határozzák meg, s ezek között kiegyenlítést kell találni. Aszerint, hogy a kiegyenlítődség a két irány között mely ponton történik, különböző jellemformákat kapunk, melyek az egészségestől fokozatos átmenetet jelentenek a beteges jellemformák felé. Így a szerző szerint fölöslegessé válnak a korábbi típusok, mint Kretschmer, Schiller, Wölfflin, Spranger, stb. típusai, mert rendszerével minden egyes ember sajátos jellemformáját megállapíthatónak gondolja.

Schneider műve érdekes elgondoláson alapszik és sok értékes gondolatot tartalmaz. Nem világítja meg azonban kellőképen, milyen módon gondolja rendszerét gyakorlatilag alkalmazhatónak, úgy hogy ez a rendszer az eddigi jól bevált típusokat, amelyek között szintén megvannak a fokozatos átmenetek, feleslegessé tenné. Megnehezíti a könyv megértését túlságos tagoltsága is. Az egyes fejezetek és alfejezetek ugyanis még számos apró részre oszlanak, s ez a körülmény a mű egységét és áttekinthetőségét egyáltalán nem mozdítja elő.

Hencz Ilona.

L'Enseignement de la Géographie dans les écoles secondaires. Genève, Bureau International d'Éducation 1939, 210 lap. A Bureau kiadványainak 67. száma.

Ez a kötet a középiskolában folyó földrajztanításról ad hiteles és kimerítő képet 44 ország közoktatásügyi minisztériumainak hivatalos beszámolója alapján (Magyarország 122—24. l.). Ez utóbbiaknak adatait a bevezető rész (11—55. l.) négy főfejezetben dolgozza fel: a földrajztanítás fontossága, cél és tanterv, módszer, tankönyvek és segédeszközök, tantervek képzése és továbbképzése. Ebből az összefoglalásból a következő tanulságos részleteket emeljük ki. A földrajztanításnak még ugyanazon országban is különböző szerep jut a középiskolák jellege szerint: *a)* valamennyi osztályban; *b)* az alsó és néhány felső osztályban; *c)* csak az alsó osztályokban tanítják; *d)* végre az alsó osztályokban kötelező, a felsőbbekben szabadon választható. Az időtartam 1 év (Cuba) és 6 év (Belgium) stb. között váltakozik, a heti órák összege $2\frac{1}{2}$ (Canada) és 18 (a délamerikai Ecuador) között. Több országban a földrajztanítás kapcsolatos a történelem tanításával, Finnországban a felső osztályokban a biológiával. Országok szerint a földrajznak a vizsgálatokban hol első, hol másodrangú szerep jut. Változatosság a célkitűzésben: földrajzi ismeretek elsajátítása, e mellett állampolgári, nemzeti vagy politikai nevelés. A tantervek elemzése ebből a szempontból, továbbá tekintettel a fizikai, emberi és közgazdasági vonatkozásokra. A szülőföld földrajza főleg az alsó osztályokban szerepel. A módszert illetőleg a 44 állam közül 14-ben nincsenek utasítások, a többiek az elemzés rovására előnyben részesítik az ösztönös vagy tudományos módszereket; az emlékezés a legfontosabb nevek és adatok elsajátítására szorítkozik. Egyes földrajzi jelenségek megértése érdekében